

Anahit Simonján, az Örményország-Magyarország Egyesület elnöke szervezte meg a protokoll látogatásokat és programokat számunkra, az eddigi gyümölcsöző együttműködésünk alapján. Megköszönjük nagyszerű szervezését és eredményes munkáját, odaadását.

Hivatalos látogatást tettünk a Jereváni Tudományos Akadémia Történeti Intézetében, ahol prof. *Dr. Asoth Melkonian* igazgató átvette az újabb könyvadományokat, melyek a 2005. májusi első nagy könyvadomány átadása óta születtek a közösség által, illetve közösségeink anyagi segítségével. Este vendégei voltunk a Kaukázus Étteremben, ahol örmény ételkülönlegességeket kóstolhattunk meg örmény népi tárgyak és népzene hangulatával fűszerezve.

Jártunk a Jereváni Főpolgármesteri Hivatal főpolgármesterénél, *Zakharian Jervánd* úrnál is, akivel az együttműködés lehetőségeiről tárgyaltunk. Végigvezettek a csodálatos, új épületegyüttesben, majd felvittek a kb. 130 méter magas toronyba, ahonnan bámulatos körpanoráma tárult elénk, a fenséges Ararát-tal. Az épület egyik szárnyában foglal helyet a Jereváni Történeti Múzeum, melynek 75 éves évfordulójára egy nagyszerű kiállítást is rendeztek konferencia kíséretében. Köszönet érte, hogy ezt is megtekinthetjük.

Az Örmény Nemzeti Könyvtár igazgatója, *Davit Sargsyán* már régi ismerősként fogadott. A könyvadományunk itt is hasonló hatást váltott ki, mint a 2005-ös találkozásunkkor. Este az Örmény Népi Együttes nagyszerű műsorát láthattuk az Operában.

A Matenadaran Kéziratgyűjtemény igazgatója, *Szen Arevsatjan* úr átvette az adományba vitt két db vatikáni örmény kódexmásolatot bekötve (Codex Vaticanus Armenus Nr. 24 és 25), amelynek első darabját (Nr. 32.) 2005. októberében adtuk át. Ide is elhoztuk a fenti közgyűjteményeknek már átadott könyvcsoomag adományt is. Az igazgató régi barátként, a Matenadaran Baráti Köre tagjaként fogadott bennünket és ismét kinyilvánította nagy elismerését az erdélyi örmények kulturális missziója iránt.

Jerevánból nem jöhettünk el úgy, hogy ne tegyünk látogatást *Artashez H. Blurtsyan* úrnál, Magyarország tiszteletbeli konzuljánál is.

Az egyhetes út alatt módunk volt ellátogatni a Világörökség részét képező Haghpat és Szanahin kolostoregyüttesbe, mely 1.000 méter magasan, csodálatos hegyek környezetében fekszik. Voltunk a Szardarapati Néprajzi Múzeumban, ahol hivatásos tárlatvezető ismertette meg velünk az igen gazdag örmény néprajzi gyűjteményt, a népszokásokat. Ugyancsak megtekintettük a Jereváni Néprajzi Múzeum szép gyűjteményét.

Meglátogattunk egy örmény festőművészt - *Gevorg Harutjunjant* – műtermében, továbbá megtekintettük a franciaörmény művészek által kiállított modern képképzőművészeti galériában a Franciaországi örmény év keretén belül.

A látogatás záró eseménye a Nemzeti Könyvtár igazgatója által megszervezett könyvbemutatónk volt a Nemzeti Könyvtárban, ahol nagyszámú szakmai érdeklődő és rádió, újságrporter, TV kamera volt kíváncsi a rögtönzött kiállításon bemutatott, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által eddig adományozott könyvekre, az örmény kultúra és az őshaza megismertetését célzó tevékenységünk bemutatására. Az előadást *Issekutz Sarolta* tartotta, a kérdés-feleleteket színesítette *Kátainé Szilvay Ingrid* műsora, melyben erdélyi örmény dialektusban énekelt örmény húsvéti dal, magyar népdal és székely népdal egyaránt szerepelt, igen nagy sikerrel.

Ezen látogatásunk is bizonyította, hogy az őshaza nagy szeretettel fogadja az erdélyi örmény diaszpóra képviselőit, elismeri az örmény kultúrához, az őshazához való ragaszkodásukat mindannak ellenére, hogy az ősök nyelvét már elveszítették.

(A cikk szerzője az EÖGYKE, és a FÖÖ elnöke)

* * *

Szilvainé Kátay Ingrid

Szajat-Nova nyomában,
avagy utazás Szanahinba és Haghpatvankba

A legenda szerint Szajat-Novát egy szerzetestársa megróttá amiatt, hogy mindig csak a szerelemről énekel. Az asug azzal érvelt, hogy felszenteléskor a csuhája alatt volt a kamancsája, így elválaszthatatlan hű társát, a hangszerét is az Úrnak szentelte.

Ha léteznek véletlenek, úgy ezt is annak nevezhetjük: éppen 2006. november 1-jén vezetett utunk Észak-Örményország Lori tartományába, a grúz határ közelében mintegy 1000 méter magasan fekvő X.

századi kolostor-együttesekbe, Szanahinba és Haghpatvankba. E napon a mi kultúrkörünkben halottainkra emlékezünk, így keresve sem találhattunk volna a múltba-révedésre alkalmasabb helyet ezeknél az ősi szent helyeknél. Gyertyáink kicsiny fényei abba a dimenzióba világítottak be, ahol testi és szellemi felmenőink örök lakhelye található, ahol az időtlenség az úr.

A X. században a Szanahin-kolostor Örményország szellemi központja volt. A kolostorhoz vezető zárandokút egy kő-vadmacskákkal díszített XII. századi hídon keresztül halad, mely a Debed folyót íveli át. A *Grigor Magisztrosz Pahlavuni Akadémia* egyetemi szintű tanintézmény volt valaha, ahol a korabeli tantárgyak mellett orvostudományt is oktattak. *Teodorosz, Vardan és Anania*, messze földön híres tanárok oktatták a tanulni vágyókat. Az örmény királyokat külhonban mindig szanahini tudós szerzetesek képviselték. A műemlék-együttes a *Szurb Asztvacacin* (Szent Istenszülő) templom épülete köré tömörül. A X. századi Szurb Grigor-kápolna, s az e korból való Akadémia, az 1063-ban épített könyvtár, az 1181-ből való mellékoltár és a XIII. században épült harangtorony organikus egységet alkot, dicsőítve a korabeli mesterek alázatát a természethez, elődeik alkotásaihoz és a mindenkori harmóniához. A templom falain állat- és emberfejeket ábrázoló reliefek és freskók nyomai láthatók. Az idők folyamán többször alakították át. 1652-ben *Szárkisz* mester új kupolát emelt rá. Az *Amenaprkics-templom* a Lori Királyság főtemplomaként szolgált a X. században. Keleti homlokzatán *Kjurik* és *Szmbat* királyok domborműve látható. A *Hranus* királynő parancsára épült könyvtárban a kéziratok tárolására szolgáló falmélyedések káprázatos kőfaragványai egyszer sem ismétlik önmagukat. Lábaink világi és egyházi előkelőségek sírköveit tapodják. A *Zakarida* családból származó *Nardzsisz* hercegnő itt lelte örök nyugvóhelyét. A templom öre, egy széparcú, nyúlánk, törékeny, gyönyörű szemű öregasszony, elvezet egy sírkökhöz, ahol a helyi hagyomány szerint az örmények trubadúrja, a fényes-emlékű asug-költő, *Szajat-Nova* sírja található.

Szajat-Novát eredetileg *Harutjun*-nak hívták, itt Szanahin-ban 1712-ben látta meg a napvilágot, és itt tanult a kolostor falai között. Ő az a mesterdalnok, akit több nemzet tekint saját klasszikusának. Igazi reneszánsz-személyiség, aki az akkori közel-kelet lingua franca-ján, azeri nyelven szintúgy dalolt, mint örményül, grúzul és perzsául. Az asugok legmagasabb kasztjában, az udvari dalnokok sorában ő volt az első. A hagyomány szerint, *Irdkli* király húga, Anna hercegnő iránti olthatatlan szerelme ihlette örökérvényű verseinek komponálására. Valószínűleg ezért vált kegyvesztetté az udvarnál, s ezért kellett szerzetesi csuhája alá rejtenie kamancsáját. Száműzetése helye Haghpat kolostora lett, ahol évtizedekig élt.

A két kolostor-együttes valami rejtélyes oknál fogva párost alkot. Akár ikerpárként is definiálhatjuk. Mindkettő egyházi és szellemi centrum volt, ugyanakkor Armenia uralkodói megkülönböztetett figyelemmel viseltettek Haghpat iránt olyannyira, hogy tisztán világi célokat szolgáló épületeket is építettek köré, úgy mint a királyi fogadócsarnok, az 1257-ben emelt *Hamazaszp*, ami valóságosan is betöltötte funkcióját. 1025-ben épült az *Asztvacacin-templom*, 1005-ben a *Szurb Grigor-templom*, a X. századi könyvtár, a kolostori ebédlő, 1245-ben a harangláb és a fürdő. Hajtűkanyarokon vezet az út fölfelé a hegyre. Kicsiny falu veszi körül a kolostort. Igazi időutazás ez. Az archaikum fuvallata oly erős és élő, hogy lelkünket éri. Talpunk alatt kopott sírkövek százai. És egy alatt - a helyiek szerint - csodált dalnokunk, *Szajat-Nova* nyugszik. A faragott kővön ember látható könyvvel és kamancsával. A hangszer nyaka lefelé csüng, jelezve, hogy pengetője már más dimenziókban szólaltatja meg. A templomra vigyázó bácsi újabb verziója szerint Tifliszben temették el a dalnokot, amikor a perzsa Aga Mohamed kán betörésekor áldozatul esett a mézszárlásnak. Ugyanez a bácsi azt is elmondta nekünk, hogy 1969-ben, amikor *Szarkisz Paradzsanzjan*, az akkor még elhagyatott kolostorban forgatta *Szajat-Nova*-ról szóló, „*A gránátalma színe*” című filmjét, a XX. századi filmrendező-asugnak is megvolt a maga verziója elődje haláláról, mely meglehetősen prózai dimenziókba helyezte a talányos történetet. *Paradzsanjan* helyszín-választása sem véletlen, hisz ő is velejéig örmény volt, ugyanakkor egyetemes művész, így leforgatott filmjei a szovjet elnyomás alatt mégis megszülethettek. „*A gránátalma színe*” volt az egyetlen örmény témájú alkotása, míg a többi mind-mind más nép lelkének állít emléket. A zseniális filmrendező mindig örményül élt, bárhol is legyen a világban.

Emberemlékezet óta a források szent helyeknek számítanak. Az életadó víz fölé szokás volt kis épületet emelni. A földbe ágyazott égetett agyagcsöveken áramlik ma is a víz az 1258-ban épült „forrásház”-ba. Feliratából tudjuk, hogy *Hovhanesz* kolostorfőnök rendeletére építették. Ma is ugyanabból a vályúból isznak a szomszédok, csodatevő és gyógyító erejét ma is éppúgy tapasztalhatják az arra vetődő vándorok, ahogyan mi is.

Délután visszafelé indultunk. Jerevánig 178 km-t kellett megtennünk. Utunk Vanadzoron és az 1988 december 7-i földrengésben teljesen megsemmisült Szpitak-on keresztül vezetett. Elhagyott gyártelepek, szemét és nyomor. Az emberek errefelé a legszebbek - idegenvezetőnk szerint. Túl nagy a kontraszt a

múlt fensége és a ma sivársága között. Közhely, de ideülő: vajon mit hagy maga után a X. század a jövő záradokainak? Talán csak a szemek vigasztalnak. Ugyanolyan mélytűzők, fájdalmasan szépek és talányosak, akár a régi ábrázolásokon.

A tűzimádó, nomád *jezidik* falvai a 4000 m magas Aragac-hegység lábainál terülnek el. A vidék kietlen. Csoda, hogy ember megélhet ezen a földön. Síremlékeik igazi kis palotáknak tűnnek nyomorúságos házaikhoz képest. A túlvilág minden reményük. Jezidik nemcsak Örményországban élnek, hanem szerte a régióban. Megtudjuk, hogy Arménia népességének 95 %-a örmény. Ez az arány a földrengés, a Karabagh-i háború és a gazdasági blokádnak után állt be.

Estefelé - épp csúcspontokra - érünk a fővárosba. Régi, még régebbi és vadonatúj kocsimárkák kavalkádja halad sajátosan értelmezett közlekedési szabályok között. Mi az, ami ebben a globalizálódó és uniformizálódó világban megmaradhat? Bízunk abban, hogy a lélek pusztíthatatlan...

* * *

Jánosházy György

Örmények

*Elvesztették az édes, ősi nyelvet,
a sziklabástyás, szőlős őshazát,
de mély szemükben még az elfelejtett
Ani romtemploma, az Ararát*

*Hava dereng, felkődlik benne néha
a holocaust iszonyata, parázs
gyűlölség réme, hontalanság néma
fájdalma, szégyen, s megaláztatás,*

*otthon maradt testvérek sorsa, gondja,
kiknek vérének ontják most is naponta –
de szemük éjén mosoly villan át,*

*ha képzeletben meghitt, régi porták
felől örmény szelek orrukba hordják
a nyárson sült bárány illatát.*

* * *

**Áldott Karácsonyi Ünnepeket és Boldog 2007-es Új Esztendőt
kívánunk minden kedves olvasónknak.**

(A Szerkesztőség)

* * *

*Köszönetet mondunk a Budapest Főv. XI. kerület **Újbuda Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak** a 2006. novemberi füzetek nyomdaköltsége támogatásáért.*

*Köszönetet mondunk **Bence-Brückler Endre** egyesületi tagunknak 4000 Ft, valamint Dr. Kalapáthy Karolina 10 000 Ft adományért, amely összegeket az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület működésére adományoztak.*

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarul élő örménymagyarokról

6. rész.

Ebben a részben idézek a már említett Magyar Városok című könyv (VI. rész, 1941) személyi adat-tárából, amit *Breuer Böske* néni leveléből idézek, kiegészítvén *Péter H. Mária* könyvét, melynek cí-